

**GAUTENG DEPARTMENT OF EDUCATION/
SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION**

**POSSIBLE ANSWERS FOR : XITSONGA RIRIMI RA VUMBIRHI
NHLAWULO WA LE HANSI SG
(Papila ra vunharhu)**

XIYENGE XA A

XIVUTISO XA 1

Xitsalwana xa pheji yin'we na hafu (250 – 300 wa marito) hi yin'we ya tinhloko-mhaka na swifaniso swimbirhi leswi nyikiweke.

(a)	Nkoka wa mahungu	(15)
(b)	Ririmi ni xitayili	(10)
(c)	Mahikelo ni mapeletelo ya marito	(6)
(d)	Xivumbeko	(6)
(e)	Ku basa ka ntirho	(3)

NTSENGO: 40

Maavele ya timakisi ta xitsalwana ya ta va hi ndlela leyi landzelaka:

A. NKOKA WA MAHUNGU.

- Miehleketo yo hlawuleka, masungula yo kongoma mhaka (12-15)
- Miehleketo ya nkoka (9-11)
- Miehleketo yo saseka no va xikarhi (6-8)
- Miehleketo yo ka yi nga tsakisi no va yi hume emhakeni (3-5)
- Miehleketo yo ka yi nga nyawuli (0-2)

B. Ririmi ni xi xitayili na mahikahatele ni mapeletelo ya marito

Ririmi eka xitsalwana ri kamberiwa matirhiselo ya swivuriso ni swivulavulelo, mapeletelo ya marito ni mahikelo leswi katsaka ni xitayili.

- Ririmi leri ringanisiweke no fuwa hi swikhavisa ririmi (7-10)
- Ririmi lerinene leri nga na swivuriso ni swivulavulelo (5-8)
- Ririmi leri na swihoxo swo hlayanyana (4-6)

- Ririmi leri nga na swihoxo swo tala leswi nga pfumeleriwiki ku fana ni leswi:
- Ku nghenelela ka ririn'wana
- Ririmi ro ka ri nga amukeleki (0-3)

C. Mahikelo ni mapeletelo ya marito.

- Mahikelo lamanene ya kahle. (5-6)
- Swihoxo swo ka swi nga nyawuli swa mahikelo no va exikarhi (3-4)
- Mahikelo yo ka ya nga amukeleki, lama nga ni swihoxo swo tala ni ku avana / hambanyisa ka marito lomu swi nga fanelangiki (0-2)

D. XIVUMBEKO.

- Manghenelo ni mahetelelo ya kahle (5-6)
- Miri lowu nga ni tipharagirafu leti landzelanaka hi mukhuva wo ka wu nga tsakisi. (3-4)
- Tipharagirafu to ka ti nga hlangani (ku pfumaleka nkholuko) kumbe ku pfumaleka ka tipharagirafu. (0-2)

E. KU BASA KA NTIRHO

- Ntirho wo basa, lowu khatisaka. (2-3)
- Ntirho wa thyaka lowu tsanisaka. (0-1)

Maavelo hinkwawo ya timakisi ta xitsalwana

Xo hlawuleka	36 – 40
Xa nkoka	31 – 35
Xo saseka	26 – 30
Xa le xikarhi	21 – 25
Xo tsana	16 – 20
Xo phyama	10 – 15
Xo ka xi nga nyawuli	0 – 09

NTSENGO: [40]

XIYENGE XA B

XIVUTISO XA 2

2.1 Buku leyi hlayiweke.

2.1.1 Vito ra Buku? (2)

2.1.2 Vito ra Mutsari? (2)

2.1.3 Ku hlamusela loku buku yi vulavulaka hi swona? (10)

2.1.4 Mavonele ya hungu ra buku ya ri karhi ya pimanisiwa na vutomi bya manguva lawa? (4)

2.1.5 Dyondzo yin'we (2)
[20]

2.2 Papila

Maavele ya timakisi

(a) Nkoka wa mahungu (08)

Ku kamberwa miehleketo leyi tsakisaka yi tlhela yi aneka mahungu hi ndlela leyi kongomaka mhaka

Miehleketo leyi tsakisaka yi kongoma mhaka (6-8)

Miehleketo ya nkoka (4-5)

Miehleketo yo tsakisa ya le xikarhi (2-3)

Miehleketo yo ka yi nga tsakisa yo huma endleleni (0-1)

(b) Ririmi ni xitayili (07)

Laha, ririmi ri kamberwa hi matirhiselo lamanene ya swiga-ririmi, swivuviso, swivulavulelo, ku avana ka marito-mapeletelo ni mahikelo.

• Matirhiselo yo hlawuleka ya ririmi ni xitayili (6-7)

• Matirhiselo ya ririmi ya le xikarhi (4-5)

• Matirhiselo lamanene ya swivuriso ni swivulavulelo hi thoni ya kahle (2-3)

• Swihoxo swo tala swa ririmi (0-1)

(c) Xivumbeko (05)

Xivumbeko swi katsa adirese, ku xeweta ni mahetelelo

Adirese (3)

Ririmi ra Xinghezi kumbe Xibunu

Siku ri tsariwa hi ndlela ya Xitsonga

Maxewetele (1)

Mahetelelo (1)

Maavelo ya timakisi ta papila hinkwaro ya ta va hi ndlela leyi

Ro hlawuleka	19 – 20
Ra nkoka	17 – 18
Ro saseka	13 – 16
Ra le xikarhi	11 – 12
Ro tsana	7 – 10
Ro ka ri nga nyawuli	4 – 6

2.3 Papila

Maavele ya timakisi

(a) Nkoka wa mahungu (08)

Ku kamberwa miehleketo leyi tsakisaka yi tlhela yi aneka mahungu hi ndlela leyi kongomaka mhaka.

- Miehleketo leyi tsakisaka yi kongoma mhaka (6-8)
- Miehleketo ya nkoka (4-5)
- Miehleketo yo tsakisa ya le xikarhi (2-3)
- Miehleketo yo ka yi nga tsakisa yo huma endleleni (0-1)

(b) Ririmi ni xitayili (07)

Laha, ririmi ri kamberwa hi matirhiselo lamanene ya swiga-ririmi, swivuviso, swivulavulelo, ku avana ka marito mapeletelo ni mahikelo.

- Matirhiselo yo hlawuleka ya ririmi ni xitayili (6-7)
- Matirhiselo ya ririmi ya le xikarhi (4-5)
- Matirhiselo lamanene ya swivuriso ni swivulavulelo hi thoni ya kahle (2-3)
- Swihoxo swo tala swa ririmi (0-1)

(c) Xivumbeko (05)

- Xivumbeko swi katsa adirese, ku xeweta ni mahetelelo
- Adirese ya xivumbeko xa biloko
- Ririmi ra Xinghezi kumbe Xibunu
- Siku ri tsariwa hi ndlela ya Xitsonga

Adirese (3)

Maxewetele (1)

Mahetelelo

(1)

Maavelo ya timakisi ta papila hinkwaro ya ta va hi ndlela leyi

Ro hlawuleka	19 – 20
Ra nkoka	17 – 18
Ro saseka	13 – 16
Ra le xikarhi	11 – 12
Ro tsana	7 – 10
Ro ka ri nga nyawuli	4 – 6

NTSENGO: [20]

XIYENGE XA C**XIVUTISO XA 3**

3.1

- Ndhawu hi laha ku khandzeriyiwaka kona matekisi
- Rin'wana jaha ri huwelela vanhu leswaku va ta khandziya endzeni ka tekisi
- Jaha rin'wana ri khandziya tekisi ri khome hi ndlala
- Muchayeri wa tekisi / movha u nwa byala
- Jaha leri nga endzeni ka tekisi ri hlamala ku vona muchayeri loko a nwa byala
- Movha wa muchayeri wu fambisiwa hi ndlela ya rivilo swinene lero muchayeri un'wana a n'wi holovela
- Ritshuri ri komba swinene leswaku tekisi ri famba hi rivilo
- Jaha leri nga endzeni ka tekisi ri tikomba ri chuhile no hlamala swinene
- Emakumu tekisi ra muchayeri ri hambukerile eka tlhelo leri nga fanelangiki. Hi vona hi laha tekisi ri kongomene na lori
- Un'wana muchayeri u holovela muchayeri wa tekisi hikuva a nga tshuka a vangile khombo
- Muchayeri wa tekisi u ringeta ku kandziya tibiriki ta tekisi. Leswi hi lswi vona hi ritshuri

2x10=(20)

3.2

BANGI YA RIXAKA XILUPI XO VEKA / DEPOSIT SLIP (Tirhisa maletere lamakulu)		
MAVITO: _____		(2)
XIVONGO: _____		(2)
ADIRESE: _____		(2)
RIQINGHO: (kaya) _____ (1) (ntirhweni) _____		(2)
VITO RA BANGI: _____		(1)
RHAVI: _____		(1)
NOMBORO YA RHAVI: _____		(1)
NOMBORO YA AKHAWUNTI: _____ (1)	KHADI RA	(2)
MUXAKA WA AKHAWUNTI: NHLAYISO _____ CHEKE _____ XIKWELETI		(2)
NOMBORO YA PASI: _____		(1)
NDZI KUTSULA NTSENGO WA: R _____		(1)
NTSENGO HI MARITO: _____		(1)
NSAYINO _____ (1) SIKU _____		(2)

[20]

AGENDA

3.3

Maavele ya timakisi

Leswi languteriwaka ku va kona eka ajenda:

Vito ra ntlawa / nhlengeletano	(1)
Siku	(1)
Nkarhi	(1)
Ndhawu	(1)
Nongoloko / Ajenda	(1)
Ku pfula ntirho hi xikhongelo	(1)
Marito ha matsalana	(1)
Tinhloko-mhaka ta leswi nga ta kaneriwa	(8)
Nsayino wa matsalana	(1)
Timhaka tintshwa	(1)
Ku pfala ntirho	(1)
Ririmi ro pfumala swihoxo	(2)
• Ajenda ya nkoka yi tlhela yi hlawuleka	(16-20)
• Ajenda ya ririmi ra kahle ni xitayili na mahikahatele, na mapeletelo ya marito hi ndlela leyi amukelekaka.	(12-15)
• Ajenda leyi nga hi swihoxo swo ka swi nga nyawuli.	(4-7)
• Ajenda leyi nga ni swihoxo swo tala	(1-3) [20]
NTSENGO:	80